

ÚVOD DO SOUKROMÉHO PRÁVA

System, prameny, normy, principy

Doc. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D.

Obsah

- Pojem a systém soukromého práva
- Kogentnost a dispozitivnost norem soukromého práva
- Prameny soukromého práva
- Osoby v právním smyslu
- Osoba fyzická, ochrana osobnosti
- Osoba právnická – pojmové znaky
- Kategorizace právnických osob
- Právnické osoby v OZ

System práva (právní řád)

- **Vyznačuje se strukturovaností (opak nahodilosti)**
- V ideálním pojetí jde o vnitřně organizovaný a souladný celek, který směřuje ke své uspořádanosti (**jednotnost a bezrozpornost** – ideální stav)
- Základním prvkem je **právní norma (pravidlo chování, vynutitelné státní mocí)**
- **Vnitřní členění:**
 - **na právo soukromé a veřejné právo (dualismus)**
 - **Právo soukromé a veřejné (různé teorie členění, nejasné hranice)**

Pojem Soukromé právo

- 1. věta § 1/1 OZ - nepřesná charakteristika SP
 - nesprávně pomíjí nepsané prameny, zejména právní principy, které mají také svou „normativní sílu
 - **Soukromé právo je část právního řádu, jehož psaná i nepsaná pravidla upravují vzájemná práva a povinnosti osob majících vůči sobě navzájem formálně rovné postavení a jsou nadány širokou autonomií vůle**
 - **VŠE JE DOVOLENO, CO NENÍ ZAKÁZÁNO!**

Soukromé právo

Rozlišení významné pro interpretaci a aplikaci:

- **Obecné** soukromé právo: občanské právo (součástí právo rodinné)

- **Zvláštní** soukromá práva, např.:
 - Obchodní právo
 - Právo cenných papírů
 - Pracovní právo

Mezinárodní právo soukromé

**K subsidiární použitelnosti občanského zákoníku viz Pl.
ÚS 83/06**

Občanské právo

Obecné soukromé právo:

- Obecná část (zásady, statusové otázky osob, věci, právní skutečnosti)
- Zvláštní část

- Rodinné právo
- Věcná práva
- Dědické právo
- Závazkové právo
 - Obecná část
 - Závazky ex contractu
 - Závazky ex delicto
 - Závazky z jiných právních důvodů
- Právo na ochranu osobnosti
- Zvláštní osobnostní práva tvůrčí

Rodinné právo

- Manželské/partnerské
- Rodiče a děti: rodičovská odpovědnost
- Instituty náhradní (rodinné) péče
- Opatrovnictví a poručenství

- Sociálně právní ochrana dětí (veřejné právo)

Soukromé právo – systematika kodexu

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

5. Částí

- Obecná část
- Rodinné právo
- Absolutní majetková práva
- Relativní majetková práva
- Společná, přechodná, závěrečná ustanovení

Prostudujte detailně obsah občanského zákoníku!!! 😊

Pojem kogentní a dispozitivní norma

- Kogentní norma
 - **vyklučuje autonomní právo a nerespektuje lidskou vůli**
 - 2 druhy:
 - Absolutně kogentní** – zcela vylučuje autonomní právo
 - Relativně kogentní** – vylučuje autonomní právo jenom v určitém směru (např. změnu v neprospěch slabší strany)
- Dispozitivní norma
 - **zmocňuje strany k autonomní normotvorbě**
 - **subsidiárně reguluje lidské chování**
 - **slouží k interpretaci nejasného autonomního pravidla**
 - **je měřítkem „spravedlnosti“, resp. představy zákonodárce o ní**

Soukromé právo – psané prameny de lege lata

Obecný:

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Zvláštní:

- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
- A dále např.
- Zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon
- Zákon č. 82/1998 Sb., zákon odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci...

S mezinárodním prvkem:

- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Další právní předpisy: podzákonné (vyhlášky ministerstev, vládní nařízení)

Nepsané prameny

- **ČR není zemí výlučně psaného práva – širší pojetí práva**
- **Pramenem práva jsou také:**
 - **zvyklosti**

dlouhodobě fakticky zachovávaná pravidla - podle § 9/1 jenom **tam, kde se jich zákon dovolává** (§ 10/2, § 545, § 558/2 apod.)

(u obyčejů je naproti tomu dáno opinio necessitatis a jsou závazné ze své právní síly, ne kvůli odkazu zákona na ně)
 - **Zásady (i když nejsou výslovně vyjádřeny)**
- **k nepsaným pramenům viz nálezy Pl. ÚS 33/97**

PI ÚS 33/97:

- „ I v českém právu takto platí a je běžně aplikována řada obecných právních principů, **které nejsou výslovně obsaženy v právních předpisech**. Příkladem je právní princip, dle něhož neznalost práva neomlouvá, nebo princip nepřípustnosti retroaktivity, a to nejenom pro odvětví práva trestního. Jiným příkladem jsou výkladová pravidla a contrario, a minore ad maius, a maiore ad minus, reductio ad absurdum apod. **Dalším, a to moderním ústavním nepsaným pravidlem, je řešení kolize základních práv a svobod principem poporcionality.“**

Výklad/interpretace norem soukromého práva

- § 2 OZ zdůrazňuje:
 - ústavně konformní výklad
 - roli zásad a hodnot při interpretaci
 - jazykový výklad (pouhé prvotní přiblížení se obsahu právní normy)
 - teleologický výklad (hledání smyslu a účelu)
 - systematický výklad
 - historický výklad

Ústavně konformní výklad

- Existuje-li několik interpretačních alternativ, má vždy přednost ta, která je nejvíce v souladu s ústavním pořádkem (nejvíce šetří základní práva)
- Vždy je nutno zjistit, zda za ustanovením OZ není nějaké základní právo (prozařuje)
- Případné střety základních práv (i zásad) se řeší testem proporcionality

Význam zásad a hodnot SP pro interpretaci

- SP předpisy mají být vykládány
 - v souladu se zásadami, na nichž spočívá OZ
 - zásady mají interpretační funkci
 - jde též o zásady výslovně v OZ nevyjádřené (např. rovnost)
 - kolize zásad se řeší testem proporcionality
 - se zřetelem k hodnotám, které OZ chrání
- Zábrana proti textualistickému výkladu!!!!

- Hodnoty = čeho má být dosaženo? (spravedlnost, právní jistota, účelnost)
- Zásady = jak?

Jazykový výklad

- Vychází se slovního znění právního předpisu
- Představuje **pouhé prvotní přiblížení se obsahu právní normy!!!!**
- Vázanost soudce zákonem neznamená vázanost slovy zákona, ale jeho smyslem
- O skutečném obsahu (interpretaci doslovné, rozšiřující nebo zužující) rozhodnou další metody

Systematický výklad

- Slova právního předpisu mají být vnímána „v jejich vzájemné souvislosti“
- Právní řád tvorí jednotný celek a jeho jednotlivé části je nutno vnímat souladně
- Východisko: jednotnost a bezrozpornost právního řádu (?)

Historický výklad (objektivně)

- Hledá úmysl zákonodárce (to, co chtěl určitým ustanovením vyjádřit)
- dle § 2/2 nelze ustanovením přikládat jiný význam, než jaký plyne **z jasného úmyslu zákonodárce**
- Cílem interpretace
 - není však vůle zákonodárce (subjektivně teleologický výklad)
 - **je vůle zákona** (objektivně teleologický výklad)
- Subjektivně teleologický (historický) výklad je proto **pouze** podpůrnou interpretační metodou

Teleologický výklad

- Hledá smysl a účel zákona!!!
 - objektivní, nikoliv subjektivní smysl a účel
 - jaká je funkce určité ustanovení, proč je v zákoně obsažen, co se jím sleduje
 - účel se může v průběhu dob měnit
 - účel se hledá nejenom z textu právního předpisu, ale i zásad a hodnot

Metody vyplňování mezer

Vyplňování mezer pomocí analogie (§ 10):

X není-li jich, ustanovení zákona obsahem a účelem
nejbližší (analogie legis)

X není-li ani jich, principy spravedlnosti a zásady
(analogie iuris)

Principy/zásady soukromého práva

Přehled nejdůležitějších zásad (demonstrativní):

- **Zásada autonomie vůle**, kterou lze obecně vymezit jako oprávnění člověka svobodně projevovat svoji vůli a utvářet, podle vlastního uvážení, právně relevantní poměry. Jejím rozvinutím je např. zásada smluvní volnosti, testovací či sdružovací svoboda, jakož i svoboda vlastnická. Limitem této zásady je povinnost jednat vždy v souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem.

- **Zásada vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno**, jež je jednou z vůdčích zásad celého soukromého práva a jejíž výslovné nalezneme v Ústavě ČR (Čl. 2 odst. 4) a Listině základních práv a svobod (Čl. 2 odst. 3). Její smysl spočívá v tom, že se umožňuje subjektu práva chovat chtěným způsobem do okamžiku, kdy právní předpis nestanoví zákonný limit.

- **Zásada ochrany slabšího**, která se mj. výslovně promítá i do § 3 odst. 2 písm. c) ObčZ. Osobě, která je pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení v pozici (fakticky) slabšího, nesmí být toto postavení na újmu. Na druhou stranu však nikdo nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých.

- **Zásada dispozitivnosti norem**, jejíž projev nalezneme výslovně v § 1 odst. 2 OZ. Strany si mohou ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, nezakazuje-li to zákon. Projevem této zásady je oprávnění smluvních stran vyloučit, případně pozměnit účinky právních pravidel, která jsou obsažena v občanském zákoníku, a možnost nahradit zákonná ustanovení vlastními pravidly.

- **Zásada poctivosti a ochrany dobré víry, tj. každý má povinnost jednat v právním styku poctivě** (§ 6 odst. 1 OZ), přičemž poctivost představuje v soukromém právu stěžejní hodnotu. Zákon dále předpokládá, že kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.
- Dobrou víru chápe občanský zákoník jako psychickou kategorii, která vyjadřuje vztah jednající osoby ke skutečností rozhodným pro uskutečňování jejího právního jednání.
- Osobě, která jedná v důvěře k rozhodujícím okolnostem, je poskytována právní ochrana.

- **Zásada výkonu práv a povinností v souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem**, což je obecný korektiv určující v oblasti (nejen) soukromé sféry. Zatímco kategorie dobrých mravů bývá vymezována jako souhrn etických a obecně zachovávaných mravních norem, jež jsou ve společnosti sdíleny, veřejný pořádek představuje pravidla, na kterých je třeba bezvýhradně trvat, tj. taková, která nelze ponechat na soukromé iniciativě jednotlivců.

- **Zásada „nikomu neškodit“ (latinsky „neminem laedere“)**, která vyjadřuje obecnou povinnost určující vždy při výkonu subjektivních práv, explicitně vyjádřenou v § 3 odst. 1 OZ.
- Další zásady/principy: princip zachování právní jistoty, ochrana práv třetích osob, zásada legitimního očekávání atd.

Osoby v právním smyslu

- Základní pojmy: právní osobnost a svéprávnost
- Osoby fyzické (přirozené)
- Ochrana osobnosti
- Osoby právnické (uměle vytvořené právní konstrukce)
- Pojmové a identifikační znaky
- Systematika právnických osob
- Právnické osoby v OZ

Pojem právní osobnosti

- **Právní osobnost**
 - způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti, tj. právní subjektivita
 - nelze se jí vzdát
- Práva a povinnosti může mít a vykonávat **jen osoba** (FO, PO)
 - práva a povinnosti zřízené (uložené) něčemu, co není osobou, se osobám přiřítají, např.:
 - darování zvířeti
 - uložení pokuty firmě

Osoby fyzické – osoby přirozené

Inspirace:

§ 16 ABGB (OZO): Každý člověk má přirozená, již samým rozumem seznatelná práva, a jest ho tudíž považovati za osobu.

Znění v OZ:

§ 19 OZ: Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.

Počátek právní osobnosti

■ Od narození

- vypuzení (vynětí) plodu z těla matčina
- dítě musí být **živé**: po narození dýchá nebo projevuje jednu ze známek života (např. srdeční činnost)
- v. č. 297/2012 Sb. již neoperuje s váhou ani s dobou života po porodu (dříve viz § 2 v. č. 11/1988 Sb.)

Právní status nascitura

LZPS Čl. 6: „(1) Každý má právo na život. Lidský život **je hoden ochrany** již před narozením. (2) Nikdo nesmí být zbaven života..... (4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné“.

OZ: § 25 „Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho **zájmům**. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.“

(veřejnoprávní režim – zákon o umělém přerušení těhotenství, trestní zákoník, azylový zákon)

Zánik právní osobnosti

- **Smrtí člověka:**
 - tradičně tzv. **mozková smrt**, tj. nezvratné změny mozku, v důsledku nichž nastává selhávání fce a zánik center řídících krevní oběh a dýchání
 - problém: v jakém stavu je žena, u níž nastala mozková smrt, ale jejíž těhotenství je medicínsky prodlužováno?
 - nový přístup: **musí selhat funkce srdeční, dýchací i mozkové**

Konstatování smrti

1. Lékařem – ohledání těla, konstatování smrti
2. Soudním prohlášením za mrtvého
 - a. na základě tzv. **důkazu smrti**
 - b. na základě tzv. **domněnky smrti**

Svéprávnost

- Svéprávnost
 - způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem
 - týká se pouze FO
 - má 2 složky:
 - rozumovou (schopnost posoudit následky jednání)
 - volní (schopnost ovládnout své jednání)

Svéprávnost nezletilých

- Nabývání svéprávnosti
 - postupně, v závislosti na rozumové a volní (R a V) vyspělosti
 - objektivní měřítko: vychází se z typové R a V vyspělosti, kterou má nezletilý určitého věku
 - přesné věkové hranice stanoveny nejsou
 - lze vyvrátit důkazem opaku (subjektivizace)
- Nezletilý nikdy není způsobilý k jednání, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval souhlas soudu (§898 OZ)

Plná svéprávnost

- Plně svéprávní
 - Zletilí (dosažení 18 let věku)
 - nezletilí starší 16 let, kterým byla přiznána soudem svéprávnost
 - nezletilí starší 16 let, kteří uzavřeli manželství s přivolením soudu

Přehled podpůrných opatření

- Předběžné prohlášení
- Nápomoc při rozhodování
- Zastoupení členem domácnosti
- Omezení svéprávnosti

Omezení svéprávnosti – ultima ratio!

- Nikoliv přechodná duševní porucha
- Narušení schopnosti právně jednat (postarat se o vlastní záležitosti)
- Omezení je v zájmu člověka
 - hrozí mu závažná újma
 - nestačí nebo není možno přijmout mírnější prostředky

Rozhodnutí o omezení svéprávnosti

- V rozsudku soud vymezí rozsah omezení svéprávnosti, přičemž nelze omezit:
 - ▣ právní jednání v běžných záležitostech každodenního života
 - ▣ poskytování a přijímání malých nebo obvyklých darů
- určí dobu omezení
- jmenuje opatrovníka
- Možnost prodloužení doby omezení (§ 59)

Ochrana osobnosti – exkurs

- JEDNOTA LIDSKÉ OSOBNOSTI = JEDNO PRÁVO NA OCHRANU OSOBNOSTI (A DÍLČÍ OPRÁVNĚNÍ – chráněné statky)
- Garance všech jeho přirozených práv (i práva brát se o vlastní štěstí?)
- Každý může žít podle svého, neporušuje-li tím práva jiných, tj. i odpovědnost za vlastní život (3 odst. 1 OZ)
- Demonstrativní výčet chráněných statků (81 odst. 2 OZ: život a důstojnost člověka, jeho zdraví, právo žít v příznivém prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a projevy jeho osobní povahy).
- Možnosti omezení práva na ochranu osobnosti – zákonné licence
- Zvláštní prostředky ochrany osobnosti

Ochrana osobnosti - exkurs II.

- Ochrana jména a příjmení – zvláštní úprava § 77 a násl.
- Ochrana pseudonymu § 79
- Ochrana soukromí, ochrana při zásazích do tělesné integrity, ochrana osob držených ve zdravotnickém zařízení, pietní ochrana, ochrana osobních údajů
- Ochrana osobních údajů – GDPR (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

Právní osobnosti právnické osoby

- § 118: PO má právní osobnost (§ 15 odst. 1) od svého vzniku do zániku
- § 17/2: „Zřídí-li někdo právo nebo uloží povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního jednání náleží.“
- Účel: soukromý nebo veřejný, veřejná prospěšnost
- Jednání za PO je v NOZ chápáno jako zastupování (§ 161, 162), dobrá víra členů orgánů se přičítá právnické osobě
- Orgány PO za ni rozhodují a nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1)
- Orgánem PO může být i právnická osoba (na konci vždy člověk)

Právní osoba v OZ

§ 20 odst. 1: Právní osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.

§ 22 odst. 2: PO v postavení jako osoba blízká, promítnutí judikatury do textu zákona
(právní osoba není osoba blízká!!!)

Právnícké osoby veřejného práva a stát

- § 20 odst. 2: „Právnícké osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; stanovení občanského zákoníku se použijí jen tehdy, slučuje-li se o s jejich povahou.“
- § 3029/ 2: nestanoví-li NOZ jinak, nejsou dotčena ustanovení právních předpisů z oboru práva veřejného, jakožto i ustanovení jiných právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.
- § 21: „Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právníckou osobu. Jiný právní předpis stanoví, jak stát právně jedná.“

Pojmové a identifikační znaky právnické osoby

Obecné:

1. Vliv státu a práva na vznik právnické osoby
2. Právní osobnost (tj. právní subjektivita)
3. Účel právnické osoby
4. Organizační struktura (alespoň minimální)
5. Majetková samostatnost a samostatná majetková odpovědnost

Identifikační:

1. Název
2. Sídlo
3. „Národnost“ právnické osoby

Typologie právnických osob v občanském zákoníku

- Obecná charakteristika PO (§ 118-209)
- Korporace (§ 210-302)
 - Spolky
 - SVJ (§1200 a násl.)ů
 - OO, OZ (§3025)
 - obchodní korporace (ZOK)
- Fundace (§ 303 – 401)
 - Nadace (§ 306-393)
 - Nadační fondy (§ 394-401)
- Ústavy (§ 402-418)
- Důležitá přechodná ustanovení - §3041 a násl.

(historické právnícké osoby – OPS, ZSPO, atd.)

Ustavení právnické osoby 122 a násl.OZ

- zakladatelské právní jednání – min. obsahu (§ 123)

Obecné: název, sídlo, předmět, statutární orgán a určí, kdo jsou jeho první členové (lex specialis zejména ZOK)

přijetí stanov nebo uzavření jiné smlouvy (více osob) - § 125

zakladatelská listina (když to připustí zákon – 1 osoba - nadace, jednočlenná obchodní společnost)

ZOK - pravidla doplňuje, modifikuje

- Zákon (ČT, ČTK, VZP, AK ČR)
- jiný způsob stanovený jiným předpisem (§ 122) - příspěvková organizace

Vznik právnické osoby § 126

- Pravidlem registrační princip; vznik dnem zápisu do veřejného rejstříku
- výjimky:
 - vznik zákonem (účinností stanovením dne pozdějšího)
 - zákonné výjimky (odborové organizace § 3025/2 – princip evidenční)
 - v zákonem stanovených případech i princip koncesní

Po vzniku PO:

- se nelze domáhat určení, že nevznikla (ochrana práv 3 osob - § 128)

VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY – OZ, VeřRej

- Veřejný zájem na transparentnosti PO
- Co se zapisuje: min. standard § 120
- Princip materiální i formální publicity (§ 121)
- ZÁKON č. 304/2013 Sb., O VEŘEJNÝCH REJSTŘÍCÍCH PRÁVNICKÝCH A FYZICKÝCH OSOB A EVIDENCI SVĚŘENSKÝCH FONDŮ (VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY (v režimu ZoVR):
 - Obchodní
 - Spolkový
 - Nadační
 - Obecně prospěšných společností
 - Ústavů
 - Společenství vlastníků jednotek
 - 2 EVIDENCE – SKUTEČNÝCH MAJITELŮ A SVĚŘENSKÝCH FONDŮ – NEJSOU VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY

Zrušení právnické osoby (§ 168 a násl. OZ)

PO se zrušuje:

- Právním jednáním (dobrovolně)
- Rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)
- Dosažením účelu
- z dalších důvodů stanovených zákonem (ex lege)

ZRUŠENÍ S LIKVIDACÍ (§ 186 a násl.) NEBO BEZ LIKVIDACE S PRÁVNÍM NÁSTUPCEM) – PŘEMĚNY (FÚZE, ROZDĚLENÍ), ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY - § 174 a násl.

- Autoritativní zrušení soudem – důvody § 172, vždy lhůtu ke zjednání nápravy

ZÁNİK PRÁVNICKÉ OSOBY

- PO zapsaná do veřejného rejstříku – dnem výmazu
- PO, která nepodléhá zápisu – skončením likvidace
- LIKVIDACE – obligatorní postup pro všechny PO
- Základní pravidla pro přeměny (u jednotlivých forem v OZ, *lex specialis* zákon o přeměnách obchodních společností a družstev)

PÉČE ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE § 159 (loajalita, pečlivost, znalost)

- (1) Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péči řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.
- (2) Člen voleného orgánu vykonává funkci osobně; to však nebrání tomu, aby člen zmocnil pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.
- (3) Nenahradil-li člen voleného orgánu právnické osobě škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí věřiteli právnické osoby za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na právnické osobě nemůže domoci.
- Pro obchodní společnosti a družstva modifikace tzv. pravidlem podnikatelského úsudku § 51 ZOK

DĚKUJI VÁM ZA POZORNOST 😊